

growth among adjacent economic categories]. Retrieved from <http://dspace.kpnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2217/1> [in Ukrainian].

13. Kondius, I. S. (2017). Evoljucija kumuljatyvnykh teorij regionalnogo ekonomichnogo rozvytku. [Evolution of cumulative theories of regional economic development]. *Ekonomichnyj forum – Economic forum*, 1,4-11 [in Ukrainian].

14. Vakhovych, I. M. & Tabalova, O. Je. (2013). *Regionalni asymetriji stalogo rozvytku Ukrainy: diagnostyka ta mekhanizmy vyrivnjuvannja. [Regional Asymmetries of Sustainable Development in Ukraine: Diagnostics and Equalization Mechanisms]*. Lutsk: Volynjopoligraf. [in Ukrainian].

15. Kiro, O. S. (2010). Evoljucija teorij regionalnogo rozvytku v ekonomichnij nauce [Evolution of theories of regional development in economic science]. *Visnyk socialjno-ekonomichnykh doslidzhenj – Bulletin of socio-economic research*, 38, 72-83. [in Ukrainian].

16. Zablods'kij, B. F. & Zhovtanec'kij, V. I. (2011). Metodologichni osnovy formuvannja regionalnoji ekonomichnoji polityky [Methodological foundations of the formation of regional economic policy]. *Ekonomika*

promyslovosti – Economy of industr, 2-3, 10-16 [in Ukrainian].

17. Gullickson, W. & Harper M. (1987). Multifactor Productivity in 20 U. S. Manufacturing Industries, 1949-83. *Monthly Labor Review*, 1(110), 18-28.

18. Technical Information About the BLS Multifactor Productivity Measures (2007) [Bureau of Labor Statistics] (Statistical Yearbook). Retrieved from <http://stats.bls.gov/mfp/mprtech.pdf>

19. Prokopenko, Y. & Norta, K. (2001). *Upravlenye efektyvnostiju y kachestvom: Modul'naja prohramma [Management of efficiency and quality: Modular program]*. Moskva: Delo. [in Russian].

20. Symaghyna, O. (2007). Voprosy kachestva ekonomicheskogo rosta [Questions of the quality of economic growth]. *Экономист – Economist*, 2, 29-37. [in Russian].

21. State Statistics Service of Ukraine (2015). *Valovyi rehionalnyi produkt za 2013 rik. [Gross regional product for the years 2013]*. Kiev. [in Ukrainian].

22. State Statistics Service of Ukraine (2017). *Valovyi rehionalnyi produkt za 2015 rik. [Gross regional product for the years 2015]*. Kiev. [in Ukrainian].

УДК 332.021:[338.46:008](477.83)

М. В. Максимчук

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЛЬВІВЩИНИ

В статті досліджено особливості функціонування мережі закладів культури регіону в умовах децентралізації влади. Проаналізовано базові показники розвитку сфери культури об'єднаних територіальних громад Львівщини, виокремлено організаційно-управлінські, бюджетно-фінансові та соціокультурні проблеми їх розвитку у сучасних умовах та надано рекомендації з подолання виокремлених проблем.

Ключові слова: децентралізація, громада, об'єднані територіальні громади, заклади культури, бібліотеки, будинки культури, народні доми, культурний туризм, Львівська область

Мaksymchuk M. PECULIARITIES OF THE CULTURAL INSTITUTIONS NETWORK FUNCTIONING IN THE COMBINED TERRITORIAL COMMUNITIES OF LVIVSKA OBLAST

The article examines the peculiarities of functioning of cultural institutions network in the region under decentralization of authorities. The basic development parameters of cultural sphere development in the combined territorial communities of Lvivska oblast are analyzed, organizational-management, budget-financial and socio-cultural problems of their development in modern conditions are outlined and recommendations on overcoming of the abovementioned problems are suggested.

Key words: decentralization, community, combined territorial communities, cultural institutions, libraries, cultural clubs, people's houses, cultural tourism, Lvivska oblast

Після початку децентралізації влади та формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в Україні сфера культури стала тією сферою місцевого розвитку, яка практично повністю переходить у ві-

дання громад та фінансується із бюджетів ОТГ, що стало для цих утворень доволі складною господарською проблемою, яка потребує детального вивчення

та надання науково-обґрунтованих рекомендації щодо модернізації розвитку та оптимізації мережі.

Проблемам децентралізації влади в Україні присвячена значна кількість наукових публікацій вітчизняних вчених. Зокрема питання адміністративно-фінансової децентралізації досліджували І. Стороняньська, С. Шульц, Г. Возняк, П. Жук, А. Ткачук, А. Бринь, О. Солонтей проблеми функціонування сфери культури ОТГ вивчали І. Френкель, М. Крат, Н. Федюк, Т. Пилипець, Б. Брилинська та інші.

Метою проведеного дослідження є аналіз специфіки функціонування наявної мережі закладів культури Львівської області і виокремлення на цій основі проблем і викликів трансформації культурної сфери регіону в умовах децентралізації, а також формулювання пропозицій з їх подолання.

Об'єкти мережі закладів культури об'єднаних територіальних громад (ОТГ) Львівської області охоплює наступні типи закладів: *бібліотеки* (81 одиниця); *музеї і виставки* (1 музей: ОТГ с. Чуква); *палаці і будинки культури, клуби та інші заклади клубного типу* (всього 162 заклади); *художні аматорські колективи, які носять звання «народний»* (5 колективів: ОТГ смт. Гніздичів – 3, ОТГ с. Тростянець – 2); *школи естетичного виховання дітей* (2 школи ОТГ смт. Гніздичів та ОТГ м. Новий Калинів)¹.

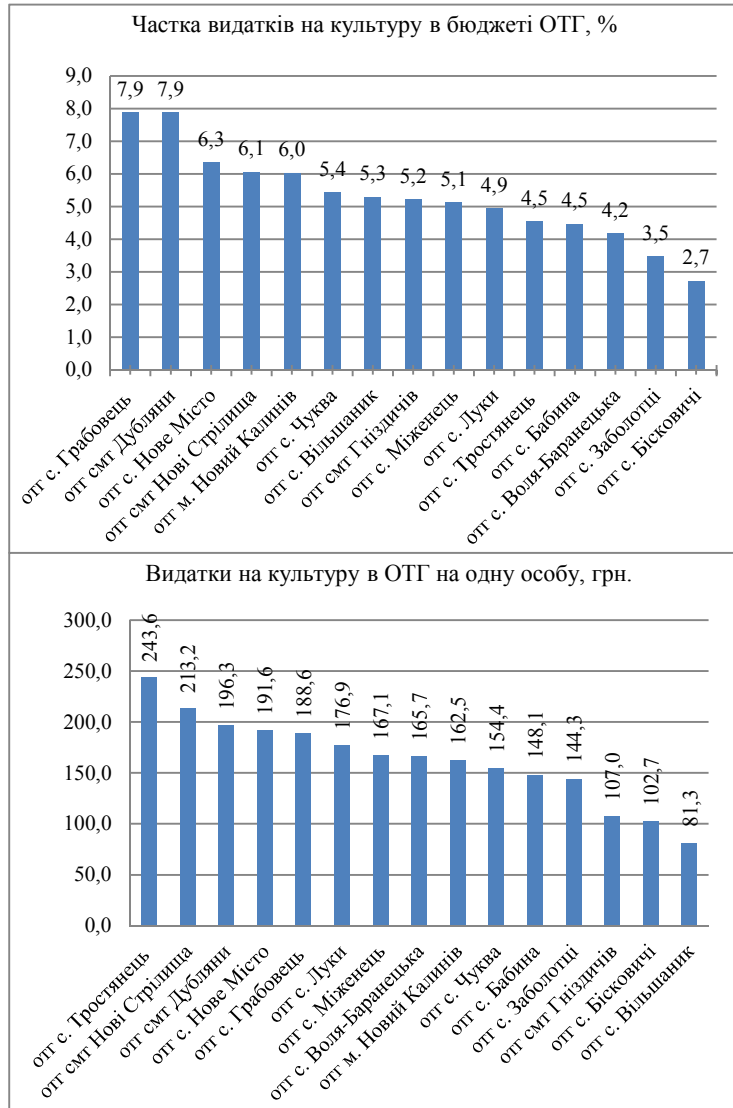
Як бачимо з наведених даних щодо наявної мережі культурної сфери в ОТГ Львівщини, то основну її кількість складають бібліотеки і будинки культури (народні доми). Доповнюючи цю традиційну класифікацію до досліджуваної мережі можемо віднести культурні проекти й постійно діючі фестивалі, а також наявні профільні фонди, що фінансують сферу культури на місцевому рівні.

За оцінками експертів у Львівській області, як і всюди в Україні, де відбувся процес децентралізації сфера культури фактично стала викликом для ОТГ, оскільки для окремих громад вона стала доволі затратною. У фінансуванні сфери культури продовжує діяти радянський залишковий принцип [3].

Розподіл видатків на сферу культури у бюджетах ОТГ представлено на рис. 1. Слід зазначити, що в середньому по Україні видатки на цю сферу, точніше на культуру і спорт становили в цей період 3,4%, на культуру біля 2,8% за різними оцінками. Як бачимо з ілюстрації практично в усіх ОТГ регіону перевищують середньоукраїнські показники, і лише в громаді с. Бісковичі вони нижче на одну десяту відсоткового пункту. Найвищі частки видатків спостерігаємо у громадах с. Грабовець та смт Дубляни. Три новоутворених громади виділяють на розвиток культурної сфери понад 6% – с.Нове Місто, смт Нові Стрілища, смт Новий Калинів. Найбільшу групу за видатками складають громади в яких він знаходиться на рівні біля 4-5%.

¹ Кількість об'єктів мережі закладів культури продано на кінець 2016 р.

Децо іншу картину ми спостерігатимемо, якщо розглянемо показник видатків на культурну сферу на одну особу. Тут розподіл більш диференційований, ніж у випадку попереднього показника. Групу лідерів очолює громада с. Тростянець із показником 243,6 грн. на одну особу. Крім неї до цієї групи можемо віднести громади см Нові Стрілища, смт Дубляни, с. Нове Місто, с. Грабовець де видатки на одну особу на рік становлять в середньому 190 грн. У групі із середнім рівнем фінансування цей показник коливається від 170 до 140 грн. на особу. І трійку аутсайдерів складань громади смт Гніздичів, с. Бісковичі, с. Вільшаник із показниками 107, 103 та 81 грн відповідно

(рис. 1).

Рис. 1. Рівень фінансування мережі закладів культури ОТГ Львівщини у 2016 р.

Розраховано за даними ОДА Львівської області.

Тепер розглянемо фактичні показники двох основних компонент мережі сфери культури у Львівській області – бібліотек та будинків культури.

Розвиток бібліотечної мережі характеризується відносною рівномірністю розподілу об'єктів в ОТГ. Лише декілька новостворених громад не мають у своєму складі бібліотечних закладів.

Рівень фінансування бібліотек доволі сильно відрізняється у різних громадах (рис. 2). Найбільший показник сягає 126% (ОТГ смт Гніздичів), а найменший – 49% (ОТГ с. Воля-Баранецька). У семи новоутворених територіальних громадах рівень фінансування бібліотек практично сягає ставідсоткового рівня (ОТГ с. Грабовець, с. Чуква, с. Заболотці, с. Нове Місто, с. Міженець, с. Вільшаник та м. Новий Калинів).

тури ОТГ досліджуваного регіону.

Середньомісячна заробітна плата у бібліотеках відрізняється за різними ОТГ більше, ніж удвічі від 3700 у с. Воля-Баранецька до 1700 у с. Вільшаник (рис. 2). Як видно з ілюстрації за рівнем заробітної плати можемо виділити декілька умовних груп із рівнем оплати праці біля 3000 грн (ОТГ м. Новий Калинів, с. Чуква, смт Гніздичів, смт Дубляни, с. Нове Місто); від 2000 до 2500 грн (ОТГ с. Тростянець, с. Міженець, смт Нові Стрелища, с. Бісковичі, с. Бабина, с. Луки); а також група з аутсайдерів у кількості двох ОТГ, де середній рівень зарплати нижче 2000 грн. (с. Заболотці, с. Вільшаник).

Натомість, якщо проаналізувати показники функціонування бібліотек ОТГ Львівщини (рис. 3), то можна побачити, що кількість читачів у громадах на 1000 чоловік населення є невеликою, і сильно варіює від громади до громади. Крім того читачий склад зареєстрований тільки в одинадцяти із п'ятнадцяти аналізованих утворень. Найвищий показник спостерігаємо в ОТГ смт Дубляни – 0,82, найнижчий в ОТГ м. Новий Калинів – 0,1. Середній показник складає 0,38 і його перевищують 8 утворень, натомість лише три ОТГ мають показник нижчий від середнього.

Умовно можемо виділити дві групи ОТГ за цим показником від 0,8 до 0,5 – с. Заболотці, с. Воля Баранецька, с. Чуква, с. Тростянець, с. Вільшаник, с. Бісковичі, с. Нове Місто; а також від 0,4 до 0,3 – с. Нове Місто, с. Міженець, смт Гніздичів. Показовим є рівень поповнення бібліотечного фонду в ОТГ Львівської області. Як бачимо з рис. 3 у 2016 р. бібліотечний фонд поповнювали лише три громади, причому в одній з яких (м. Новий Калинів) поповнення відбулося нижче запланованого рівня на 14,3%.

Крім того значна частина бібліотечної інфраструктури ОТГ знаходиться у вкрай незадовільному стані, потребує часткового або капітального ремонту, має застарілий книжковий фонд та не має підключення до мережі Інтернет, що значно ускладнює роботу бібліотек у сучасних умовах. Також існують проблеми у кадровому складі працівників, укомплектованості штатів та відсутності допоміжного персоналу.

Стосовно закладів культури клубного типу, то тут ситуація іще більш складна. Значно варіює забезпеченість такого типу закладами у досліджуваних ОТГ. Так, найвища кількість закладів на 10 тис. осіб населення спостерігається у громаді с. Нове Місто – 79 одиниць, найнижча у с. Бісковичі – 9 закладів. Громада ОТГ с. Грабовець взагалі немає закладів клубного типу. Групу лідерів складають громади де цей показ-

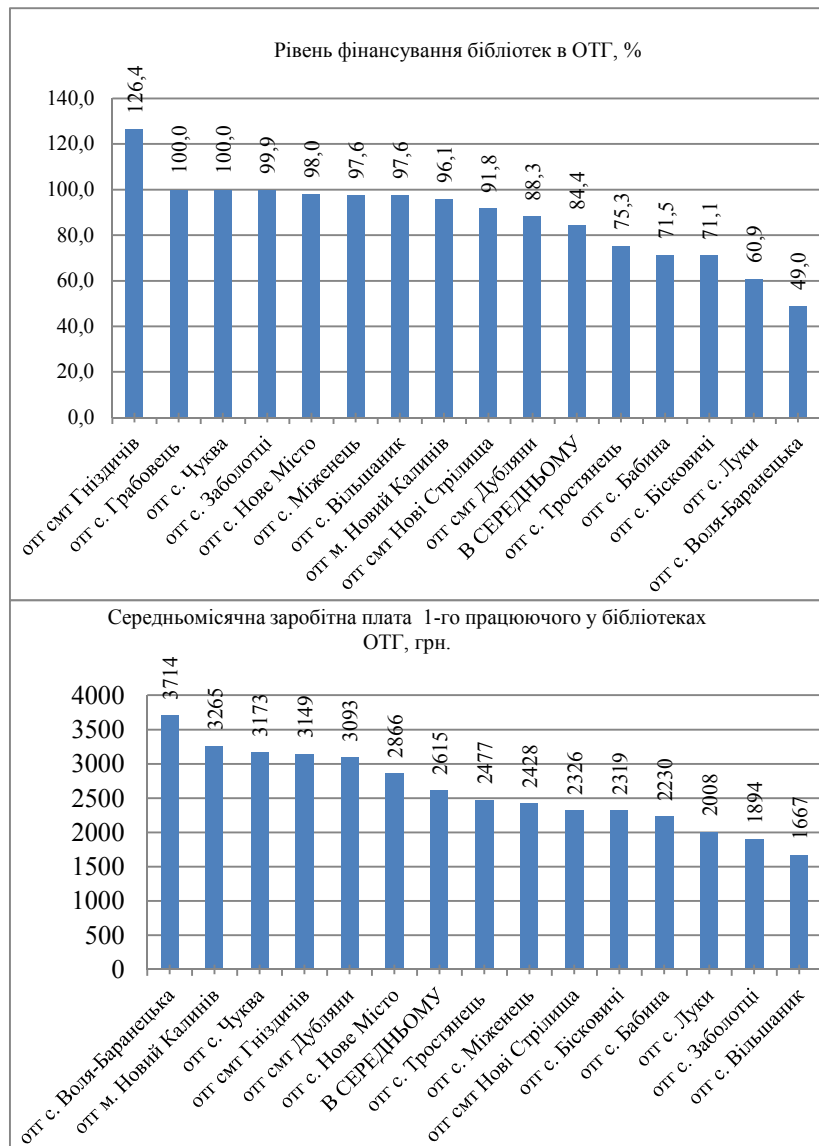

Рис. 2. Рівень фінансування та оплата праці у бібліотеках ОТГ Львівщини у 2016 р.

Розраховано за даними ОДА Львівської області.

Наступну груп складають ОТГ, де цей показник коливаються в районі 90% (смт Нові Стрелища, смт Дубляни), також окрему групу утворюють громади зі показником рівня фінансування у 70% (с. Тростянець, с. Бабина, с. Бісковичі, с. Луки).

Середній рівень забезпеченості бібліотек ОТГ Львівщини фінансовими ресурсами складає 84,4%, про тому що розподіл всіх громад має асиметричний характер, у ньому переважають утворення з рівнем фінансування вище середнього (десять – проти п'яти нижче середнього). Така ситуація може свідчити про те, що бібліотечна інфраструктура є однією з пріоритетних і добре фінансованих структур у сфері куль-

ник знаходиться в межах від 30 до 55 одиниць, а саме: ОТГ с. Вільшаник, с. Бабина, смт Нові Стриліща, с. Чуква. Ця група, разом із ОТГ с. Новий Калинів перевищує середній показник.

Середньомісячна заробітна плата у будинках культури розподілена більш рівномірна за ОТГ, ніж заробітна плата у бібліотеках. Максимальний показник сягає 2765 грн. у с. Бабина, а мінімальний – 1927 грн. у с. Міженець. П'ять ОТГ мають рівень зарплати вищий, ніж середній (2359 грн.), а десять – нижчий (рис. 5).

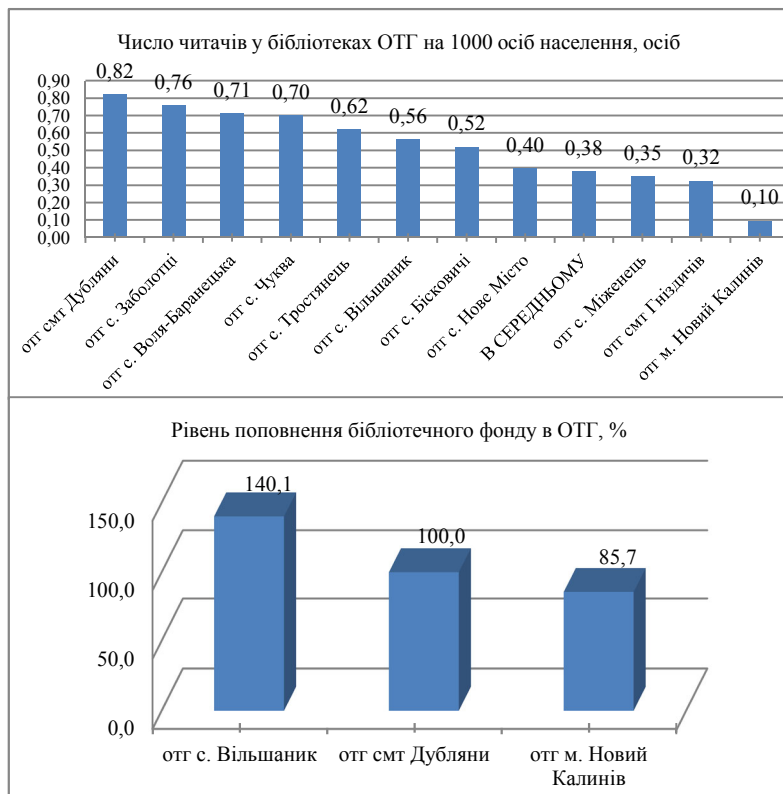

Рис. 3. Показники функціонування бібліотек ОТГ Львівщини у 2016 р.

Розраховано за даними ОДА Львівської області.

Натомість, нижче середньої є забезпеченість будинками культури у десяти ОТГ, три з яких мають цей показник на рівні 9 закладів (м. Новий Калинів, смт Гніздичів, с. Бісковичі), а шість в межах від 15 до 25 одиниць (с. Тростянець, смт Дубляни, с. Міженець, с. Заболотці, с. Луки, с. Воля-Баранецька).

Уявлення про ефективність функціонування закладів клубного типу може дати показник кількості відвідувачів на 1000 осіб населення. Найвищим він є в ОТГ с. Тростянець 7801 особа, а найнижчим – в ОТГ с. Воля-Баранецька 41 особа. Таким чином розподіл тут дуже нерівномірний із значним перевищенням максимального і мінімального значення, за характером він нагадує експоненціальний розподіл, що характеризує значний ступінь нерівномірності явища в територіальному розрізі.

Рівень фінансування закладів клубного типу в жодній за аналізованих громад у 2016 році не сягнув ста відсотків (рис. 5). Проте у дев'яти з п'ятнадцяти утворень він практично сягав цієї межі і становив від 99,8 до 95,7%.

Для закладів культури клубного типу притаманні подібні проблеми, що із функціонуванням бібліотек. Крім того у частини ОТГ ці складові мережі закладів культурної сфери розташовані в одних приміщеннях. Заклади культури не витримують конкуренції з новоствореними закладами громадського харчування (кафе, бари), які перетягують на себе значну частину потенційних відвідувачів і потребують реформування на інноваційних засадах, відповідно до вимог часу й пошуку нових форм організації заходів для проведення вільного часу мешканцями ОТГ.

Таким чином, якщо підходити до проблеми забезпеченості закладами культури суто формально, то кількісна забезпеченість на сьогодні є доброю, можна стверджувати навіть що вона є вищою, ніж у містах. Проте гостро стоїть проблема якості надання послуг, їх різноманіття та привабливості для споживача.

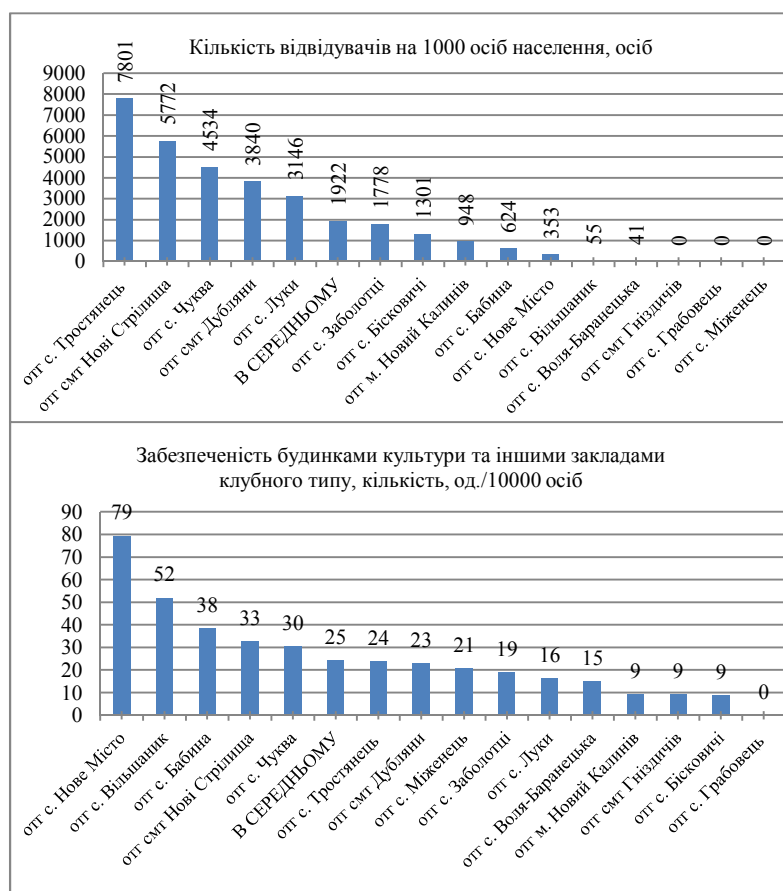

Рис. 4. Рівень забезпеченості закладами культури клубного типу ОТГ Львівщини у 2016 р.

Розраховано за даними ОДА Львівської області

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Цілеспрямований розвиток культурної сфери ОТГ передбачає використання програмно-цільового та проєктного підходів.

Стосовно програмних документів, що регулюють розвиток культурної сфери ОТГ слід зазначити, що розвиток цієї важливої сфери повинен знаходитися в межах національних інтересів і тому основним із них є Довгострокова стратегія розвитку української культури, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2016 р. [2].

впливу культури на соціально-економічний розвиток (територій, ОТГ, регіонів) – на національному рівні це зроблено експертами програми «Культура і креативність»; по-друге, гармонізувати цю систему за європейськими та світовими стандартами. У 2016-17 рр. на замовлення Міністерства культури України експертами програми «Культура і креативність» були визначені індикатори впливу культури на соціально-економічний розвиток в Україні, розроблених за методологією ЮНЕСКО (CDIS) [4, 5]. Потрібна подібна система індикаторів, яка б працювала на локальному рівні.

Якщо вживати суто економічні категорії до дослідження процесів децентралізації, то можна зробити висновок про те, що децентралізація – аналог демонополізації. В економіці ж заходи з демонополізації завжди мають секторальний, тобто не тотальний а частковий характер, оскільки лишуються сектори економіки, які є природними монополіями, або ж секторами стратегічного значення.

Сфера культури в даному випадку виступає тією сферою де відбувається майже повна «демонополізація» державного впливу, тобто місцеві органи самоврядування перебирають на себе відповідальність і стають розпорядниками культурної мережі на місцях. У цьому контексті важливо, щоби відбувався не лише перерозподіл обов'язків, але й прав, причому прав, підкріплених фінансовими ресурсами, або хоча б реальними можливостями ці ресурси отримати чи заробити.

Підводячи підсумок слід зазначити, що заклади культури ОТГ мають перевагу над закладами великих міст, оскільки працівники сфери культури добре обізнані із потребами місцевих споживачів культурного продукту, працюють із ними «очі в очі» і можуть надати послуги більш цілеспрямовано. Проте функціонування сфери культури ОТГ в умовах децентралізації пов'язане із цілою низкою проблем викликів.

Окреслимо найважливіші напрями організаційно-економічного розвитку, реалізація яких дозволить пом'якшити проблеми та справитися з викликами у цій сфері, зокрема:

1. Запровадження нових та зміна існуючих організаційно-управлінських форм діяльності закладів культури в умовах децентралізації.
2. Збереження та оновлення кадрового та керівного потенціалу.

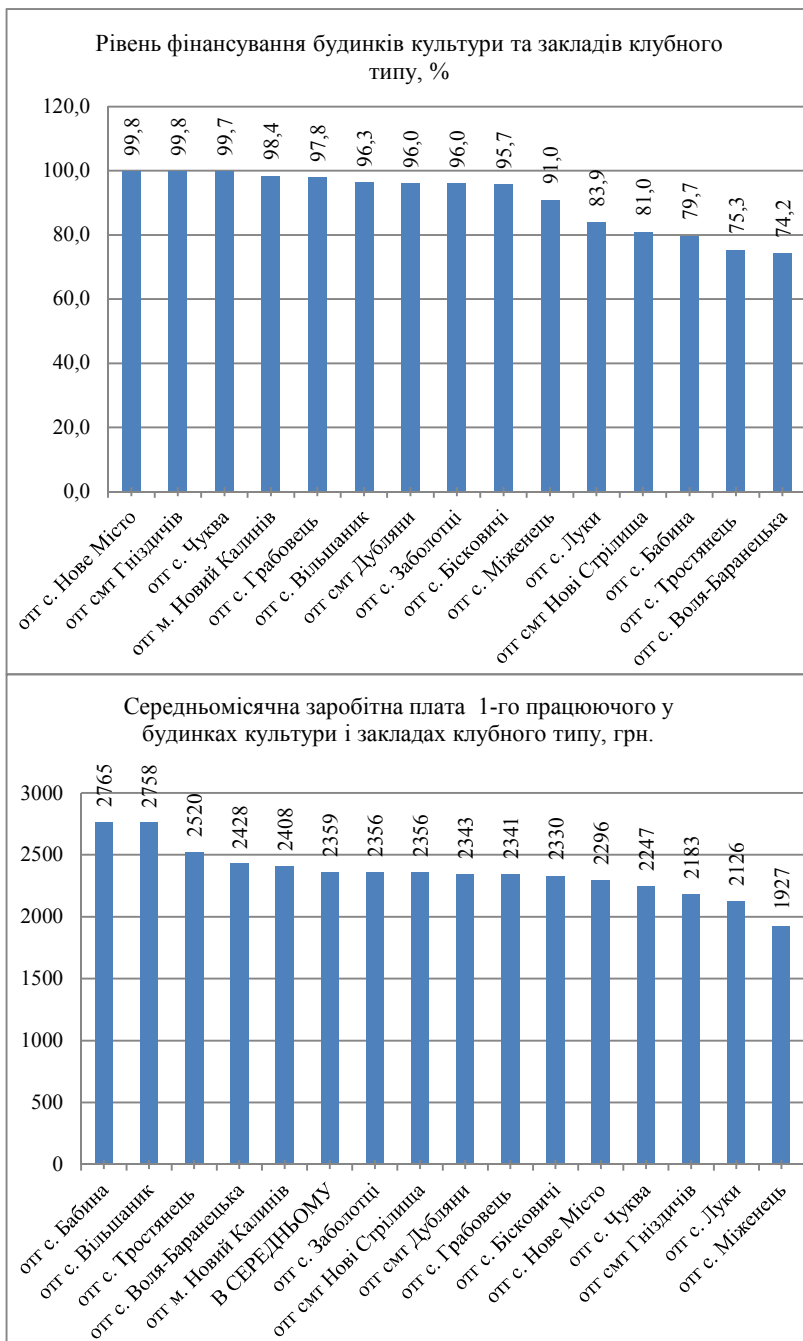

Рис. 5. Рівень фінансування та оплата праці у закладах клубного типу ОТГ Львівщини у 2016 р.

Розраховано за даними ОДА Львівської області.

У науково-дослідному плані, відповідно до аналізованої Стратегії можемо сформулювати два **основні** завдання: по-перше, створити систему показників

3. Залучення інвестицій та активізація економічної діяльності закладів культури, їх креативної функції та впровадження мультифункціонального використання приміщень.

4. Запровадження нових форм фінансування сфери культури ОТГ, зокрема проектного менеджменту.

5. Активізація ролі громади у забезпеченні функціонування сфери культури ОТГ.

6. Покращення інформаційного забезпечення і комунікацій між працівниками закладів культури ОТГ.

У підсумку слід зазначити, що ефективна трансформація сфери культури новостворених ОТГ регіону повинна відбуватися на засадах мікроекономічного підходу до розвитку креативних індустрій, що потребує подальших досліджень у напрямі обґрунтування концептуальних положень локального розвитку невеликої території на основі активізації соціокультурної діяльності мешканців громади та формування креативних локальних кластерів в ОТГ.

Список використаних джерел

1. Баранецький Т. Бюджети об'єднаних громад Львівщини: нові виклики та можливості. Аналітичне дослідження. – Львів: ГО Європейський діалог, 2016. – 62 с.

2. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

3. Крат М. Утримання бібліотек – виклик для об'єднаних громад // Дорожня карта реформ об'єднаних громад на Львівщині. – Львів: ГО Європейський діалог, 2016. – С.48-53.

4. Френкель І. Культура як розумна стратегія розвитку об'єднаної територіальної громади / Вебсайт «Лівий Берег». – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/blog/iryana_frenkel/364708_kultura_yak_rozumna_strategiya.html.

5. Френкель І. Культурна економіка – розумна стратегія розвитку громад / Вебсайт «Лівий Берег». – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/blog/iryana_frenkel/370379_kulturna_ekonomika-rozumna.html.

6. Френкель І. Мінімальний культурний кошик – гарантія забезпечення культурними послугами / Веб-

сайт «Лівий Берег». – Режим доступу: https://lb.ua/blog/iryana_frenkel/372241_minimalniy_kulturniy_koshik-.html.

References

1. Baranets'kij T. (2016) *Biudzhetny objednanych gormad Lvivshchyny: novi vyklyky ta mozhlyvosti. Analitychne doslidzhennia [Lvivshchyna' union communities budgets: new calls and capabilities. Analytical studies]*. Lviv: NGO European dialogue. [in Ukrainian].

2. Cabinet of Ministries of Ukraine (2016). *Dovgostrokovna stratigija rozvytku ukrajins'koji kultury – stratigija reform [The long-term strategy of the ukrainian culture development – the reform strategy]*. (proclaimed on 2016, February 1). Retrieved from <http://rada.gov.ua>. [in Ukrainian].

3. Kрат M. (2016) *Utrymannia bigliotek – vyklyk dla objednanych gormad [Maintain of libraries as a call for the union societies]*. In *Dorozhnia karta reform objednanych terytorial'nych gromad na Lvivshchyni [Reforms road map for Lvivshchyna' union communities]* (pp. 48-53). Lviv: NGO European dialogue. [in Ukrainian].

4. Frenkel' I. (2017, April 24) *Kultura jak rozumna stratigija rozvytku objednanoi terytorial'noji gromady [Culture as a smart strategy of the union territorial community development]*. Website Livyj Bereg – Left River Bank. Retrieved from https://ukr.lb.ua/blog/iryana_frenkel/364708_kultura_yak_rozumna_strategiya.html [in Ukrainian].

5. Frenkel' I. (2017, June 30) *Kulturna ekonomika – rozumna stratigija rozvytku gromad [Cultural economy – a smart strategy of the communities' development]*. Website Livyj Bereg – Left River Bank. Retrieved from https://ukr.lb.ua/blog/iryana_frenkel/370379_kulturna_ekonomika-rozumna.html [in Ukrainian].

6. Frenkel' I. (2017, July 24) *Minimal'nyj kulturnyj koshyk – garantija zabezpechennia kulturnymy poslugamy [Minimal cultural consumer basket – the guaranty of the cultural services support]*. Website Livyj Bereg – Left River Bank. Retrieved from https://lb.ua/blog/iryana_frenkel/372241_minimalniy_kulturniy_koshik-.html [in Ukrainian].